

T & T 45

1927

Mete Tunçay

VLAHOV EFENDİNİN (1878-1953) Balkan Federasyonu Dergisi (1924-32)
ve Dr. ŞEFİK HÜSN.Ü DEĞMER

"Balkan Federasyonu" fikrini, ben ilk kez, 1961-63 yıllarında Londra İktisat ve Siyaset Bilimi Okulu'nda arkadaşlık ettiğim Kosta Simitis'ten işittim (şimdi, Papandreu kabinesinde Ekonomi Bakanı). Türk-Yunan sorunlarına da çözüm olarak ortaya atılan bu fikrin, Yunan bağımsızlığı öncesine (Rigas'a) kadar giden bir geçmişi varmış ve Yunanlı ilericiler arasında hiçbir zaman unutulmamış. Kosta, benim bundan haberim olmayışına pek şaşmıştı. Ama 1960 öncesinde Türkiye Cumhuriyeti aydınlarının böyle bir düşünceyle gerçekten alışverişleri yoktu. Federasyon, bizim için ancak uzak geleceğe değgin güzel bir utopyaydı. Oysa, İkinci Meşrutiyet'te buna benzer bir fikri, daha Balkan Savaşı çıkmadan bir Osmanlı mebusu önermiş, daha sonra da peşini bırakmamış.

Toprağı bol olsun, Dimitur Vlahov Efendi hakkında, benim Türkiye' de Sol Akımlar 1908-25 kitabımda s. 51-53'teki gerçeğe içinde hayli bilgi var. Ama burada da kısa bir özet vereyim. Vlahov 1878'de Makedonya'da doğmuş. Selânik'te liseyi, Sofya'da üniversiteyi bitirmiş, öğretmen olmuş. 1903-4'te Makedonya İç Devrim Örgütü'nün (VMRO = Vutnešna Makedonska Revolutsionarna Organizatsia; batı dillerindeki kısaltmasıyla IMRO) Merkez Komitesine girmiş. 1908 güzünde bu örgütün Makedonya'nın Bulgarca ilhakına karşı özerkliğini savunan kanadının, yani Federal Halk Partisinin aday olarak İkinci Meşrutiyetin ilk Meclis-i Mebusanına Selânik'ten milletvekili seçilmiş. 1910'da bu parti kapanınca Selânik Sosyalist Federasyonu'na girmiş. 1912'de milletvekilliği daha sona ermeden, Balkan Savaşı arifesinde İkdam gazetesine Balkan Federasyonu hakkında 6-7 yazı yazmış. Bu makalelerin Fransızcaları da, İstanbul'da yayımlanan Jeune Turc'de çıkmış. Ayrıca Meclis-i Mebusan'da Balkan Federasyonu'nu gerçekleştirmek için çalışacak bir grup oluşturmak istemiş. Kendisine 50-60 milletvekili adlarını yazdığı halde, bu girişimden sonuç çıkmamış. (Vlahov'un 1970 yılında Üsküp'te yayımlanan anıları, Memoari'den naklen, G.Haupt - P. Dumont, çev. T.Artunkal, Osmanlı İmparatorluğunda Sosyalist Hareketler - İstanbul: Gözlem Yay., 1977, s. 262.)

Vlahov Efendi 1913 sonunda Bulgaristan Dışişleri Bakanlığına girmiş ve 1914'te Bulgaristan'ın Odesa Başkonsolosu olmuş. 1916'da Priştine işgüderliği yapmış. 1924'te ise Bulgaristan'ın Viyana Başkonsolosluğuna atanmış. O ilkbaharda, IMRO'nun (ilhakci ve federasyoncu) iki kanadı arasında Komünistlerle kısa süren bir anlaşma yapılmış. Bu hava içinde, Vlahov Viyana'da La Fédération Balkanique dergisini çıkarmaya başlamış. Ertesi yıl (1925), bunu gizli tutarak, Bulgaristan Komünist Partisine girmiş. Sekiz yıl süren Balkan Federasyonu macera-

sından sonra, 1932 Kasımından itibaren, Komintern'in çok-dilli dergisi Inprekorr'a yazılar yazmaya koyulmuş. 1935'te Sovyetler Birliği'nde siyasal mülteci olmuş, 1944'e kadar orada yaşamış. O yıl Yugoslav KPne girmiş ve 1953'te (nefret ettiği Stalin'in ölmesinden birkaç gün sonraki kendi) ölümüne değin, bu ülkenin yüksek parti ve yönetim görevlerinde bulunmuş.

Ben 1979'da Moskova'da Marxizm-Leninizm Enstitüsü Kütüphanesinde bir La Fédération Balkanique koleksiyonu görmüştüm. Dokuz dilde yayımlanması (ayrı ayrı değil, aynı bir dergide dokuz dilin birden kullanılması) ve bu dillerden birinin Türkçe (tabiiyle, Arap harfli) olması dikkatimi çekmişti. Joseph Rothschild de, bu derginin eksikli bir koleksiyonunun Oxford'daki St.Anthony's College Kütüphanesinde bulunduğunu yazıyor [The Communist Party of Bulgaria, Origins and Development 1883-1936 (New York: Columbia Univ.Press, 1959), s.175/dn. 22]. FB'in tamama yakın bir koleksiyonunu, son aylarda, Amsterdam'daki Sosyal Tarih Enstitüsü'nde gördüm.

Fransızca, Almanca ve "bilumum Balkan lisanlarında" (çıkan bu dergi) (Arnavutca, Bulgarca, Hırvatca, Yunanca, Sırpca, Romence ve Türkçe) 15 günde bir "intişar" etmektedir. 15 Temmuz 1924'ten Ekim 1930'a kadar Viyana'da yayımlanmış, 1 Temmuz 1926 tarihli 46'ncı sayıdan itibaren "Balkan ekalliyetlerinin ve mazlum milletlerinin mecmuasıdır" altbaşlığını taşımıştır (Organe des Minorites nationale et des Peuples balkaniques opprimes). Dergi, 1 Aralık 1929 tarihli 124'üncü sayısından itibaren A (Fransızca ve Almanca) ve B (Balkan dilleri) diye ikiye ayrılmış, 1930 yılı Kasımından 1932 Şubatına kadar ise, yalnız A bölümü Frankfurt am Main'da yayımlanmıştır.

Bu dergi üstüne, biri İngilizce, öteki Almanca iki doktora tezinde geniş bilgi vardır:

- ✓ Socrates-James Asteriou, The Third International and the Balkans 1919-1945 (Univ.of California, 1959), yayımlanmamış. 1043 s.
- ✓ Antje Helmstaedt, Die Kommunistische Balkan Föderation im Rahmen der Sowjetrussischen Balkanpolitik zu Beginn der zwanziger Jahre, 2 cilt (Berlin, 1978), teksir. 867 s.

Şimdilik, bu ilginç derginin açtığı soruşturmayı ve Dr.Şefik Hüsnü'nün buna verdiği yanıtı aktarmakla yetiniyorum. Balkan Federasyonu anketi, derginin Türkçe sayfalarında, 1 Eylül 1926 tarihli 51'inci sayıda açıklanmıştır. Fransızca olarak yayımlanan cevaplardan bazıları (H.Barbusse, P.Louis, L.Bazalgette, Kamil Balla, Prof.Kraus, Nitti ve Ph.Turati'ninkiler) Türkçeye de çevrilerek daha sonraki sayılarda ayrıca basılmaktadır. Şefik Hüsnü'nün yanıtı da önce Fransızca olarak 1 Ocak 1927 tarihli 59'uncu sayıda çıkmış, Türkçesiye bir ay sonra, 1 Şubat 1927 tarihli 61'inci sayıda yayımlanmıştır.

Balkan Federasyonu ve Avrupa Efkâr-ı Umumiyesi
Siyaset ve Edebiyat Adamları Nezdinde Anketimiz:

Makedonya ahâlisinin bugünkü feci vaziyeti bir istihlâs mücadelesine girişmemizi bir vazife kılmaktadır. Eski Türk idaresi altında binlerce ve binlerce Makedonyalılar istiklâl ve hürriyet uğrunda hayatlarını feda ettiler. Balkan Harbinden sonra Makedonya yalnız efendi değiştirmiş ve Sırbistan, Yunanistan ve Bulgaristan arasında taksim edilmiştir. Mağdur milletlerin istihlâsıyla intac edeceği söylenen Harb-i Umumi, Makedonya'nın bu taksimini teyid etti. Bugün Makedonya eski Türk idaresine rahmet okutan bir esaret altında inlemektedir.

Makedonya [nın] bugünkü hâkimleri ahaliyi mahvetmek veya milliyetini söndürmek emelindedirler. Makedonya meselesini ortadan kaldırmak için en gaddar ve vahşi vesaitte tevessül ve bütün bir milleti ifna etmekten çekinmiyorlar. Her tarafa korku ve dehşet ilka eden bu siyaset katliâmlarla, gasb ve garetlerle Makedonya ahâlisini ecdadının meskenlerinden tard ve civar memleketlere sürgün etmektedir.

Bu siyasetin âmilleri Balkanlarda hükümrân olan kanlı mürteci hükümetlerdir.

Bulgaristan'da Tsankof ve onun vârisi olan cemiyet-i askeriye büyük bir mertebe-i kemâle getirdikleri eski gaddar tedabiri mevki-i fiile vaz' ediyorlar. Katliâmlardan sarf-ı nazar, çetecilik usulünü yeniden ihya ve mahkemelerden cebren idam kararları çıkartıyorlar. Cânilerin kurşunlarıyla ifna edilen binlerce ahâliden maada mahkeme kararlarıyla idam edilen veya böyle bir karar beklemeden hapiste öldürülenlerin adedi gittikçe çoğalmaktadır. Yugoslavya'da Pasiç'in takip ettiği şedit merkezîyet usulleri keyfî harekât ve müstebit ve müstakbel idare bu devletteki milliyetleri fevkalâde nahoşnut etmekte ve buhranlara sevk etmektedir. Yunanistan'da ise askerî diktatörlükler birbirini velî etmektedir.

Romanya'da kurun-u vustâfî bir hükümet amele kitlelerini taziyik etmekte ve ekalliyetleri ifnaya çalışmaktadır. Nihayet Arnavutluk'ta Pasiç'in bir oyuncuğı olan Ahmet Zogo ismindeki serseri siyasî rakiplerini öldürmekte ve ahaliyi tedhiş ve ihafe ile tazyik etmektedir.

Bütün Balkanlarda hükümrân olan idare, zulüm ve istibdat idaresidir. Bu zâlim ve müstebit hükümetler arasında devam eden nifak ve rekabet Balkan milletlerini mahva sürüklemektedir. Harp, isyan ve katliâmlar bu zulüm ve istibdadın tabîf mahsulleridir.

Bu hale karşı bir çare yok mudur?

Eminiz ki, bu tehlikeleri izale için yalnız bir vasıta vardır. O da Balkan Federasyonu'dur. Bu fikri işaa için "Balkan Federasyonu" gazetesini neşrediyoruz.

Balkan milletlerinin serbestçe birleşmeleri ve Amerika Cemahi-

r-i Müttefikası gibi bir federasyon teşkil etmeleri bu şibih cezireyi mahv ve inkirazdan kurtarmak için yegâne tedbirdir. Balkan milletleri ancak bu ümit ile istikbale bakmaktadır.

Balkan milletleri arasında gittikçe derin kökler salan bu fikri Avrupa efkâr-ı umumiyesinin büyük ricaline arz etmeyi bir vazife add ettik.

Fennî, edebî, siyasî adamlara zirdeki sualleri irad ettik:

1 - Makedonya meselesinin şimdiki suret-i halini hürriyet ve adalet mefhumlarıyla ve sulh-ü umumînin menafiiyle kâbil-i telif buluyor musunuz?

2 - Balkanlarda bugün hükümlan olan mürteci hükümetlerin ekalliyetlerin hukukunu siyanet edeceklerine ihtimal veriyor musunuz?

3 - Balkan milletleri arasındaki nifak ve cidali izale, ekalliyetlerin hayat ve hukukunu temin ve bugünkü istibdadı ref' için en iyi vasıta olmak üzere ne tedbir teklif ediyorsunuz?

4 - Bugünkü hükümetlerin bir Balkan Federasyonu teşkil etmelerini mümkün buluyor musunuz?

5 - Balkan Federasyonu hakkındaki fikrinizi ve bu fikir lehinde iseniz biran evvel tatbiki hususunda ne gibi şeraiti lâbid add ediyorsunuz?

Şimdiye kadar aldığımız cevaplar birçok tarihî, içtimâî, iktisadî, siyasî esaslara istinat etmekte olup Balkan Federasyonu'nun teşkiline taraftardır. Bu cevaplar, bundan maada ispat ediyor ki Avrupa amele kitleleri, münevveran tabakaları fikrimizin tatbikinde bize muavenetlerini diriğ etmeyeceklerdir.

Avrupa efkâr-ı umumiyesinin Balkan Federasyonu lehindeki cevabı Balkan hükümetlerinin mürteci ve faşist harekâtına indirilen büyük bir darbedir.

Bu maksat uğrunda sarf-i mesaf eden bizler için ise aldığımız bu cevapların kıymeti büyük olduğu kadar müstakbel galebemizi bildiren manevî bir muvaffakiyettir.

Takip ettiğimiz istihlâs mücadelesine cevaplarıyla tavsiyelerini esirgemeyen bu fen ve fikir adamlarına Balkan milletleri namına teşekkürlerimizi arz ederiz.

Gelecek nüshamızdan itibaren cevapları neşretmeğe başlayacağız.

Dr. Şefik Hüsnü

1890 senesinde Selânik'te doğmuştur.* Türk milletindedir. 1905-1912 senelerini Fransa'da geçirmiştir. Darülfünunun doktor ünvanını haizdir. Henüz 15 yaşında iken 1905 Rus İhtilâli vesilesiyle beynelmilel amele hareketiyle alâkadar olmağa başlamış, ve Paris'te tahsili esnasında, Müttehid Sosyalist Partisi'nin faaliyetini yakından takip etmiştir. Türkiye'ye avdet eder etmez, evvelâ Balkan Harbi, sonra Harb-i Umumî dolayısıyla seferber edilmiş, 1919'da terhis edildikten sonradır ki siyasî faaliyete atılmak imkânını bulabilmiştir. Bu senenin ilkbaharında, sosyalist telâkkilere kazanılmış bazı arkadaşlarıyla müştereken "Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası"nı tesis etmiş ve aynı zamanda Türk lisanında birinci Marxist mecmua olan "Kurtuluş"u neşretmeğe başlamıştır. Kurtuluş mecmuasının kapanması üzerine 1921'de, Türkiye amele hareketinde beş sene mütemadiyen gayet derin bir tesir icra etmiş olan "Aydınlık" ismindeki komünist mecmuası etrafında mücadelesine devam, 1922'de de komünist temayülündeki "Vazife" gazetesinin sermuharrirliğini deruhte ediyor. Nihayet 1924'te "Orak ve Çekiç" namı altında az zamanda büyük bir şöhret kazanan haftalık amele gazetesini çıkarmağa koyuluyor. 1925 Martında Takrir-i Sükûn Kanununun vaz'î üzerine, bir İcra Vekilleri kararıyla, bütüm ihtilâlcî neşriyat tatil edildi. Ve bir müddet sonra da, kendisi Avrupa'da seyahatte bulunduğu bir sırada komünist akidelerini neşr ve tamim etmek ittihamıyla, yirmibeş kadar refikleri meyanında İstiklâl Mahkemesi tarafından 15 sene kürek cezasına mahkûm edildi.

Türk ve ecnebi lisanlarında intişar eden birçok makalelerinden maada başlıca eserleri: "Türkiye ve İçtimaî İnkılâp" nam kitabıyla Karl Marx ve Engels'in meşhur "Komünist Manifesti"nin Türkçe tercümesidir.

Balkan Federasyonu Anketine Cevap

Son onbeş senenin kanlı mücadeleleri neticesi, Balkanlarda tahadüs eden coğrafî ve siyasî değişikliklerden hiçbirisi, Balkan milletlerinin derin sefaletini, cüz'i olsun tahfif etmiş değildir. Emperyalist rekabet dalaveralarını, çalışkan kitlelerin arkasında saklayarak, sahte bir vekar ile müdahalelerde bulunan düvel-i muazzama için.. ve bu kitlelere izdiraplarının hakiki iktisadî sebeplerini unutturmakta

* Dr. Değmer'in doğum tarihinin doğrusu, 18 Nisan 1887'dir. Bknz. Rasih Nuri İleri, "Çanakkale'den Enternasyonal'e," Yeni Gündem, Sayı 59 (19-25 Nisan 1987), s. 15-17.

menfaattar olan bütün yerli zümreler için, Türk istibdadı maksada gayet uygun bir mazeret teşkil ediyordu. (1912) senesinde hudutsuz iştiha larla kıvranan Balkanların burjuva hükûmetcikleri -itaatli oldukları emperyalizmin bir işaretiyle- zıt emellerinin çarpışmasına kısa bir fasıla vererek, bir bölük teşkiline muvaffak oldular. Ve bu bölük hazırlıksız yakaladığı Türkleri Şarkı Trakya'nın ötesine kadar püskürttü, milliyetperverlikleri sun'î bir tarzda kıskırtılmak suretiyle mücadeleye sevk edilen bu zulme ma'ruz kitleler, Türklerin çekilmesi üzerine ilk defa olarak gözlerini dört açtılar, artık Türk jandarması başlarında yoktu. Fakat Bulgar, Türk, Yunan, Sırpköylü sürüleri her zamandan beter bir soyguna tâbi tutuluyordu. Ve millî rekabetler azalacağına artmıştı.

Cihan harbi neticesinde imzalanan sulh muahedeleri milletlerin kendi mukadderatlarına hâkim olmaları umdesini kaba bir hayasızlıkla ayaklar altında çığnediler. Bu gibi cebir ve şiddet tetami altında mevcut feci vaziyet salâha yüz tutmaktan kat'-i nazar, tahammül edilmeyecek bir dereceyi, bu dereceyi buldu. Bugün emperyalizm uşaklarının ve cellâtlarının idaresi altında, Balkanlar her millete mensup mazlum halk kitleleri için bir cehennem, bir maktel halini almıştır.

Vehle-i ulâda bir "Balkan Federasyonu" bu kardeş milletleri içinde tikanıp kalmış oldukları çıkmazdan kurtarıp, tam bir kurtuluş yoluna is'al edecek yegâne çare gibi gelir. Filhakika, prensip itibarıyla bu teklife karşı yapılacak hiçbir itiraz yoktur. Hal-i hazırda bu memleketlerde hükûmet eden faşist devlet adamları bile bazı kuyud ve şurud dahilinde, bu suret-i hale yanaşabilirler.

Fakat meseleyi bu kadar umumî ve mücerret bir tarzda vaz' etmek abes bir hareket olur, bedahete karşı farz edelim, ki sermayedarlık nizamının içtinap edilmez bir neticesi olan zıddiyetler bir an için izale edilmiş olsun ve Avereskuların, Avzonoviçlerin, Liyapçeflerin, Pangalosların veya bu ayarda burjuva kodamanlarının himaye ve riyasetleri altında ucube-i hilkat bir federasyon vücuda getirmek imkânı hasıl edilmiş olunsun. Biz ihtilâlciler, en başta böyle bir zâlimler ittifa-kına karşı mücadeleye girişecektik.

Bu mahiyette bir siyasî teşekkülün, yalnız hâkim sınıflara, iş kuvvetini, insaf nedir düşünmeksizin istismar etmek imkânlarını bahş etmekle kalmayıp, emperyalist devletler elinde, istiklâl emelleriyle çırpınan şark-î karib milletlerini zulüm ve esaret altında tutmağa yaranan (bir) müessir âlet yerine geçeceği isbattan müstağni bir hakikattir.

Demek oluyor ki, isterilen şeyin esasî neden ibaret olduğu ve muhtevası ne olması lâzım geldiğini açıkca tasrih etmeksizin bir federasyondan bahs etmek, alâkadar halkın tehlikeli bir hayale kapılmasına

sebebiyet vermekten başka bir netice veremez.

İtikadımızca, Lenin'in vaktiyle ortaya atılmış olan "Avrupa Düvel-i Müttehidesi" şiarı hakkında ileriye sürdüğü mütalâatı Balkan şib-i ceziresine tathik suretiyle ancak mevzuubahs meseleye doğru bir suret-i hâl bulmak kabildir. Beynelmilel malî sermayenin ortakları ve komisyoncuları olan büyük sanayi ve ticaret burjuvazisinin ve vası arazi ve çiftlik sahiplerinin hâkimiyeti altında bir Balkan Federasyonu hem imkânsız hem de red edilmeğe lâyık bir şeydir. Menfaatperest rehberlerin birbiri üzerine saldırdığı bu kardeş milletlerin saadetini kâfil olabilecek yegâne teşekkül "Balkan Sosyalist Cumhuriyetleri Federasyonu"dur.

Bu zaviye altında mesele, bu bedbaht memleketleri kana bulayan milletler arasındaki mücadeleleri sınıf mücadelelerine kalb etmek ve soyulanların soyanlar üzerine galebesini temin etmek meselesine irca edilmiş oluyor. Menfaat peşinde kosan bir avuç soyguncunun doymak bilmez hırs ve tamahını teskin için hatırasını kaybolmuş zamanlardan beri ter ve kan döken şehirli ve köylü çalışkan halk tarafından iktidarın ele geçirilmesi, amele ve köylü diktatoryası, yalnız ve yalnız bu, Balkan memleketleri sosyalist cumhuriyetlerinin federasyonunu imkân dahiline sokabilir.

Ancak proletarya inkılâbî pişdar partileri köylünün üzerinde nüfuz kazanmağa muvaffak oldukları nisbette o hedefe doğru yol almış olacağız. Çünkü herkesin bildiği gibi Balkanlarda ahali(si)nin kahir ekseriyetini köylüler teşkil ederler. Bunlara hulûl etmeksizin inkılâbî başarmak kudretini haiz bir kitle teşkilâtı haline gelmek, muhakkak bunların itimad ve müzaheretini kazanmağa mütevakkıftır.

Mukadderatları emperyalist sermayenin emrine münkad bir küçük erbab-ı emlâk ve müteahhit çetesinin menfaatlerine bağlı kaldığı müddetçe, Balkanların mazlum milletleri için kurtuluş yoktur.

Doktor Şefik Hüsnü